



Fredens kontinent

Taler

Thorbjørn Jagland

Dato

10 desember 2012

Sted

Oslo Rådhus

Omstendigheter

Tildeling av Nobels fredspris til EU

- 1 Deres Majesteter, Deres Kongelige Høyheter, statsoverhoder, regjeringssjefer, eksellenser, mine damer og herrer,

Ærede ledere for Den europeiske union,

5

Midt i en vanskelig tid for Europa har Den Norske Nobelkomite villet minne om hva Den europeiske union betyr for freden i Europa.

- 10 Etter de to verdenskrigene i forrige århundre måtte verden bevege seg bort fra nasjonalisme og gå i retning av internasjonalt samarbeid. De forente nasjoner ble dannet. Verdenserklæringen om menneskerettigheter ble vedtatt.

- 15 For Europa, som hadde vært utgangspunktet for de to krigene, måtte den nye internasjonalismen være bindende og forpliktende. Den måtte bygge på menneskerettigheter, demokrati og rettsstatlige prinsipper som kunne håndheves. Og på et økonomisk samarbeid med det mål å gjøre landene til likeverdige partnere på den europeiske markedsplassen. Således skulle landene bindes sammen for å gjøre nye kriger umulig.

- 20 Kull- og stålunionen av 1951 ble starten på en forsoningsprosess som har pågått helt fram til i dag. Først i den vestlige delen av Europa, men prosessen fortsatte over øst-vestskillet da Berlin-muren falt og har nå nådd til et Balkan der det var blodige kriger for mindre enn 15-20 år siden.

- 25 EU har hele tiden vært en sentral drivkraft i disse forsoningsprosessene.

EU har faktisk virket både til den «folkenes forbrødring» og «den fremme av

fredskongresser» som Alfred Nobel skrev om i sitt testamente.

30

Derfor er Nobels Fredspris fortjent og nødvendig. Vi gratulerer.

I lys av finanskrisen som rammer så mange uskyldige mennesker, ser vi at det politiske rammeverk som Unionen forankres i, er viktigere enn noensinne. Vi
35 må stå sammen. Vi har et kollektivt ansvar. Uten det europeiske samarbeidet ville resultatet lett ha blitt ny proteksjonisme, ny nasjonalisme med fare for at det som er vunnet, går tapt.

Vi vet fra mellomkrigstiden at dette kan skje når vanlige mennesker betaler
40 regningen for en finanskrise andre har utløst. Men løsningen er nå som da ikke at landene handler på egen hånd på bekostning av andre. Heller ikke at utsatte minoriteter får skylden.

Da går vi i gårsdagens feller.

45

Europa må bevege seg fremover.

Ta vare på det som er vunnet.

50 Og forbedre det som er skapt, slik at vi kan løse de problemene som truer det europeiske fellesskapet i dag.

Bare slik kan vi løse til alles beste de problemer finanskrisen har skapt.

55 I 1926 ga Den Norske Nobelkomite fredsprisen til Frankrike og Tysklands utenriksministre Aristide Briand og Gustav Stresemann, året etter til Ferdinand Buisson og Ludwig Quidde, alle for dere forsøk på å fremme tysk-fransk forsoning.

60 På 1930-tallet gikk forsoningen over i konflikt og krig.

Etter andre verdenskrig la forsoningen mellom Tyskland og Frankrike selve grunnlaget for europeisk integrasjon. De to land hadde ført tre store kriger i løpet av 70 år, den tysk-franske krig i 1870-71, den første og den andre
65 verdenskrig.

I de første år etter 1945 var fristelsen stor til å fortsette i samme spor, med vekt på revansj og konflikt. Så lanserte den franske utenriksminister Robert Schuman planene for en kull- og stålunion 9. mai 1950.

Regjeringene i Paris og i Bonn bestemte seg for å gi historien et helt annet løp ved å legge kull - og stålproduksjonen under en felles myndighet. De sentrale elementer i rustningsproduksjonen skulle utgjøre bærebjelkene i en fredens konstruksjon.

Økonomisk samarbeid skulle nå forhindre nye kriger og konflikter i Europa slik Schuman formulerte det i talen av 9. mai: «The solidarity in production thus established will make it plain that any war between France and Germany becomes not merely unthinkable, but materially impossible.»

Forsoningen mellom Tyskland og Frankrike er antakelig det mest dramatiske eksempel vi kjenner fra historien på at krig og konflikt raskt kan snues til fred og samarbeid.

Det at Tysklands Forbundskansler Angela Merkel og Frankrikes President Francois Hollande er til stede her i dag, gjør denne dagen spesielt symbolsk.

Neste skritt etter Kull- og Stålunionen var undertegningen av Romatraktaten 25. mars 1957. Nå ble de fire friheter slått fast. Grensene skulle åpnes og hele økonomien, ikke bare kull- og stålindustrien veves sammen. De seks statslederne i Tyskland, Frankrike, Italia, Nederland, Belgia og Luxembourg skrev at de «by thus pooling their resources to preserve and strengthen peace and liberty, and calling upon the other peoples of Europe who share their ideal to join in their efforts, have decided to create a European Economic Community ... »

I 1973 bestemte Storbritannia, Irland og Danmark seg for å svare på denne oppfordringen.

I 1981 kom Hellas med, Spania og Portugal i 1986. Medlemskap i EEC og EU var en rett for alle europeiske land «whose system of government is founded on the principles of democracy» og som aksepterer betingelsene for medlemskap. Medlemskapet konsoliderte demokratiet i disse landene ikke minst gjennom de generøse støtteordninger som Hellas, Portugal og Spania kunne nyte godt av.

Neste skritt framover kom da Berlinmuren falt i løpet av et mirakuløst halvår i 1989. Det åpnet seg da muligheter for at de nøytrale landene Sverige, Finland og Østerrike kunne bli medlem.

110

Men også de nye demokratiene ønsket å bli en del av Vesten militært, økonomisk og kulturelt. I denne sammenheng var medlemskap i EU et selvfølgelig mål. Og et middel slik at overgangen til demokrati kunne gå så smertefritt som mulig. Overlatt til seg selv kunne ingen være sikker på hvordan utviklingen ville bli.

115

For det har historien lært oss: Frihet koster.

Forskjellen på det som skjedde etter Berlin-murens fall og det som nå skjer i landene i den arabiske verden er iøynefallende. De øst-europeiske landene kunne raskt bli med i et europeisk verdifellesskap, komme med i et stort marked og nyte godt av økonomisk støtte. De nye demokratiene i Europas nabolag har ikke en slik trygg havn å søke til. Overgangen til demokrati ser da også ut til å bli lang og smertefull og har allerede utløst krig og konflikt.

125

I Europa ble skillet mellom øst og vest brutt ned raskere enn noen kunne tenkt seg. Demokratiet er styrket i en region hvor de demokratiske tradisjoner var meget begrensede; de mange etnisk-nasjonale spørsmål som hadde ridd regionen som en mare, er praktisk talt bilagt.

130

Mikhail Gorbatsjov skapte de ytre forutsetninger for Øst-Europas frigjøring, nasjonale ledere med Lech Walesa i spissen tok de nødvendige lokale initiativ. Både Walesa og Gorbatsjov fikk sine vel fortjente fredspriser.

135

Nå får endelig EU sin. Det som skjedde i disse månedene og årene etter Berlin-murens fall er kanskje den største solidaritetshandling noensinne på det europeiske kontinent.

Dette kollektive løftet kunne ikke ha skjedd uten EUs politiske og økonomiske tyngde.

140

Vi må på denne dag også hedre Forbundsrepublikken Tyskland og dens leder Helmut Kohl for at han tok ansvaret og de enorme kostnader på vegne av Forbundsrepublikkens innbyggere ved nesten over natten å inkludere Øst-

Tyskland i et forent Tyskland.

Men alt var likevel ikke ordnet. Med kommunismens fall gjenoppstod et gammelt problem: Balkan. Titos autoritære styre hadde holdt de mange etniske konflikter under lokk. Men når dette lokket ble tatt av, blusset voldelige konflikter opp som vi aldri trodde vi ville se igjen i det frie Europa.

Det ble faktisk utkjempet fem kriger i løpet av få år. Vi glemmer aldri Srebrenica, hvor 8000 muslimer ble slaktet ned i løpet av en dag.

Nå forsøker imidlertid EU å legge grunnlaget for fred også på Balkan. Slovenia kom med i EU i 2004. Kroatia vil bli medlem i 2013. Montenegro har startet forhandlinger om medlemskap og Serbia og Den tidligere jugoslaviske republikken Makedonia er gitt kandidatstatus.

Balkan var og er et komplisert område. Fortsatt er det uløste konflikter. Det er nok å nevne at Kosovos status ennå ikke er fullt ut avklart. Bosnia-Herzegovina er en stat som knapt fungerer på grunn av den vetoretten de tre folkegruppene er gitt mot hverandre.

Den overordnede løsningen er at den samme integrasjonsprosessen som man har hatt i det øvrige Europa, føres videre. Grensene blir mindre absolutte; hvilken folkegruppe man tilhører er ikke lenger avgjørende for ens sikkerhet.

EU må derfor spille en hovedrolle også her for å skape ikke bare våpentilstand, men reell fred.

I flere tiår har Tyrkia diskutert sitt forhold til EU og EU sitt til Tyrkia. Etter at det nye lederskapet med AKP-partiet i spissen vant et klart flertall i parlamentet, har målet om medlemskap i EU vært førende for reformprosessen i Tyrkia. Det kan ikke være tvil om at dette har bidratt til å styrke den demokratiske utvikling i landet. Dette nyter Europa godt av, men suksess her er også viktig for utviklingen i Midtøsten.

Den Norske Nobelkomite har gang på gang delt ut Fredsprisen til menneskerettighetsforkjempere. Nå går prisen til en organisasjon som man ikke kan bli medlem av uten først å ha tilpasset all sin lovgivning til Den universelle menneskerettighetserklæringen og Europakonvensjonen om

185 menneskerettigheter.

Men menneskerettigheter er ikke i seg selv nok. Vi ser det nå som land etter land opplever alvorlig sosial uro fordi feilslått politikk, korrupsjon og skatteunndragelser har sendt pengene ned i store svarte hull.

190

Det er forståelig at dette fører til protester. Demonstrasjoner er en del av demokratiet. Politikken oppgave er å omgjøre protestene til konkret politisk handling.

195 Veien ut av uføret er ikke å demontere de europeiske institusjonene.

Vi må opprettholde solidaritet over grensene, som Unionen gjør gjennom gjeldslette og andre konkrete støttetiltak og ved å lage rammer for en finansnæring som vi alle er avhengige av. Utro tjenere må fjernes. Dette er
200 forutsetninger for at massene i Europa fortsatt skal tro på kompromissene og moderasjonen Unionen nå avkrever dem.

Deres Majesteter, Deres Kongelige Høyheter, regjeringssjefer og statsoverhoder, mine damer og herrer, ærede ledere for Den europeiske union,

205

Jean Monnet sa at «ingenting kan oppnås uten mennesker, men ingenting blir varig uten institusjoner.»

Vi er ikke samlet her i dag i troen på at EU er perfekt. Vi er samlet i troen på at vi
210 her i Europa må løse problemene i fellesskap. Til det trenger vi institusjoner som kan inngå de nødvendige kompromisser. Vi trenger institusjoner for å sikre at både nasjonalstater og individer utøver selvkontroll og moderasjon. I en verden med så mange farer er kompromiss, selvkontroll og moderasjon det 21. århundres fremste nødvendigheter.

215

80 millioner måtte betale prisen for at ekstremismen fikk utfolde seg.

Vi må sammen sørge for at vi ikke taper det vi har bygget på ruinene av de to krigene.

220

Det er egentlig fantastisk hva dette kontinentet har oppnådd, fra å være et krigens til å bli et fredens kontinent. I denne prosessen har Den europeiske

union vært en uhyre sentral aktør. Derfor fortjener den Nobels Fredspris.

225

Freskene på veggene her i Oslo Rådhus er inspirert av Ambrogio Lorenzettis 1300-tallsfresker i kommunehuset i Siena som har navnet «Allegory of the effects of good government.» Fresken viser en levende middelalderby med portene i bymuren tillitsfullt på vidt gap foran livlige mennesker som sanker grøden inn fra bugnende marker. Men Lorenzetti malte et bilde til: «Allegory of the effects of bad government.» Det viser et oppløst, lukket og pestherjet Siena ødelagt av maktkamp og krig.

230

De to bildene skal minne oss om at det er opp til oss selv om vi skal leve under ordnede forhold eller ikke.

235

La det gode styre seire i Europa.

Takk for oppmerksomheten.

240

Kilde

www.aftenposten.no/nyheter/uriks

Emner

EU, Europa, Festtale, Hyllest, Nobelpris, Nobels fredspris

245

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/fredens-kontinent>

250

255

260